

DA LI SE TREND RELATIVNOG EKONOMSKOG OPADANJA EU MOŽE ZAUSTAVITI?

Goran NIKOLIĆ¹

Jelena ZVEZDANOVIĆ LOBANOVA²

* Odgovorni autor E-mail: jzvezdanovic@idn.org.rs

Apstrakt

Koristeći bazu podataka MMF, izračunali smo prosečne diskretne stope rasta BDP-a EU počevši od formalnog osnivanja unije 1993. Na osnovu iste baze podataka došli smo i do dinamike relativnog udela EU u globalnom BDP-u. Iste pokazatelje izračunali smo i za preostale dve najveće svetske ekonomije: američku i kinesku. Potom smo uradili projekcije budućeg kretanja BDP-a EU, baznog koji je prognoza MMF-a, kao i poželjnog koji je dat u studiji Budućnost evropske kompetitivnosti Marija Dragija. Pošli smo od pretpostavke o ubrzanju rasta BDP-a EU na 2,5% prosečno godišnje, te projekcije MMF-a od dinamici BDP-a SAD i Kine 'produžili' i na period 2029-2038., zadržavajući prognoziranu (nominalnu i realnu) stopu rasta za obe ekonomije iz poslednje godine pomenute projekcije. Pod tim uslovima, EU bi preokrenula trend opadanja svog udela u američkom BDP-u, dok bi se opadanje učešće evropskog BDP-a u kineskom i globalnom BDP-u usporilo.

Ključne reči: EU, BDP, rast, projekcija 2024-2038, produktivnost

JEL: E15, F17, F52, H74

¹ Goran Nikolić, naučni savetnik, Institut za evropske studije, Trg Nikole Pašića 11, Beograd, 0642298140, goranvnikolic@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9312-2194>

² Jelena Zvezdanović Lobanova, naučna saradnica, Institut društvenih nauka, Kraljice Natalije 45, Beograd, 0642929617, jzvezdanovic@idn.org.rs, <https://orcid.org/0000-0003-3159-3331>

UVOD

Opadanje globalne konkurentnosti privrede EU traje decenijama, ali su negativne posledice pandemije Kovida, konflikta u Ukrajini, te pojačavanje 'trgovinskih nesuglasica' sa Pekingom, dodatno pogoršale stanje. Pojačana globalna kompeticija dovela je do intenziviranja napora administracija u Briselu, kao i u zemljama članicama EU, da se detektuju problemi i ponude adekvatne solucije za sveteže uslove poslovanja evropskih firmi.

Tokom 2024. pojavile su se tri obimne ekspertize, koje su uradili timovi sastavljeni od eminentnih eksperata. Tako je u aprilu 2024. prezentovan Izveštaj tima koji je predvodio bivši italijanski premijer Enriko Leta, u avgustu je think-tank Bruegel objavio svoju studiju, dok je sveobuhvatna analiza Marija Dragija, naručena od strane Evropske komisije prezentovana septembra 2024. Sva tri izveštaja imaju faktički identične zaključkešta su problemi EU i preporuke šta bi trebalo da se na tom planu uradi u bliskoj budućnosti. Dakle, nema puno nedoumica oko najvažnijih pitanja, kao što su, pored ostalog, trgovinska otvorenost, potreba za industrijskom politikom i ekspanzivnijom fiskalnom politikom na nivou unije. Nema puno ni razlika u stavovima o tome šta je potrebno uraditi da bi se situacija unapredila. Ono je što međutim, čini kao ključni problem je faktički nedostatak političke volje da se predložene reforme, koje su često veoma obuhvatne, implementiraju.

Jasno je da je cilj svih predloženih mera iz pomenutih studija brži rast produktivnosti i posledično BDP-a EU, koji bi u krajnjoj instanci omogućio viši raspoloživi dohodak za njene građane, i posredno stanovnike država koje ekonomski snažno gravitiraju ka EU, kakva je Srbija. Imajući ovo u vidu, nije teško izvesti zaključak da je analiza ovog tipa od šireg značaja.

U ovom radu ćemo, posle osvrta na glavne nalaze i preporuke iz citiranih analiza, pokušati da na osnovu optimističnog scenarija u studiji Marija Dragija: Budućnost evropske kompetitivnosti, izračunamo tendencije relativnog udela EU u svetskom BDP-u u narednih 14 godina i stavimo ga u komparativnu ravan sa preostale dve najveće svetske privrede: američkom i kineskom. Pored učešća EU u globalnom BDP-u, izračunaćemo i udele unije u svetskom BDP-u po kupovnoj moći, kao i prosečne diskretne stope rasta EU od njenog formalnog osnivanja (1993) do kraja projekcionog perioda, odnosno do 2038. Radi komparacije, iste indikatore izračunaćemo i za SAD i Kinu.

Kada je u pitanju metodologija primenjena u analizi, koristili smo neke od osnovnih statističkih 'alata', poput prosečnih diskretnih stopa rasta, na osnovu čijih pretpostavljenih veličina smo projektovali buduća učešća posmatranih ekonomija u globalnom BDP-u. Istovremeno, pretpostavke o budućim stopama rasta, iako preuzete iz referentnih studija, su i najveće ograničenje istraživanja, pošto je praktično nemoguće pouzdano oceniti, posebno na period od 14 godina, prosečnu dinamiku privredne aktivnosti, pored ostalog, imajući u vidu volatilnost BDP-a usled eventualnih kriza, odnosno mogućih eksternih i internih šokova. S tim u vezi, jasno da su potrebna dodatna istraživanja koja bi izvesno mogla produbiti ovu temu i ponuditi dodatne uvide, odnosno bolje razumevanje pomenutog problema.

U analizi smo koristili smo najnovije dostupne podatke iz baze MMF-a (IMF, 2024). Cilj analize je odgovor na pitanje iz naslova ovog rada, odnosno da li se može zaustaviti ili barem usporiti trend relativnog opadanja ekonomije EU, posmatrano kroz udeo iste u američkom i globalnom BDP-u. Naravno, ovako 'široko' postavljen cilj istraživanja je preambiciozan, budući da se radi o fundamentalnoj temi za razumevanje razvoja evropske privrede. U tom smislu, nije realno očekivati da samo jedna studija može ponuditi sveobuhvatne odgovore na pitanje od tako važnog značaja, već je jasno da su potrebni dodatni naponi u tom pravcu, posebno po pitanju osnovnog generatora BDP-a – a to je dinamika totalne faktorske produktivnosti.

BUDUĆNOST EVROPSKE KONKURENTNOSTI

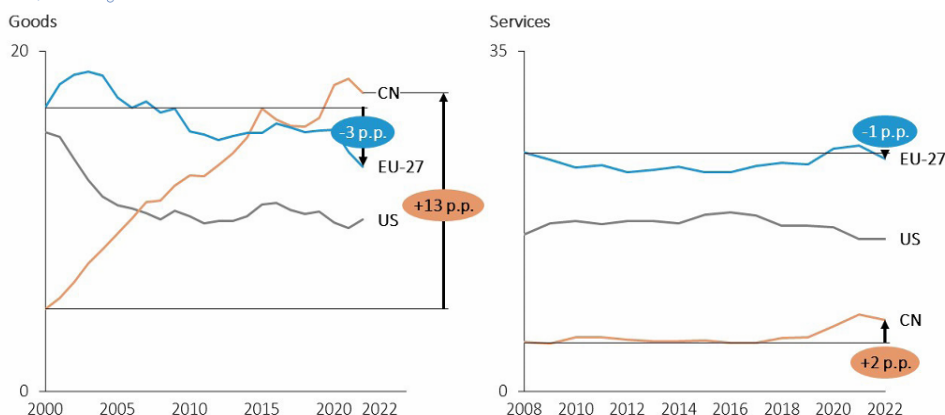
Povoljne eksterne okolnosti, pre svega posmatrajući spoljnu trgovinu, energetiku i odbranu – dugo su bile jedan od generatora rast BDP-a zemalja EU. Naime, dok je između 2000. i 2019. međunarodna trgovina, kao udeo u evropskom BDP-u, povećana sa 30% na 43%, u SAD jedva da je rasla (isti indikator iznosio je 25%, odnosno 26% američkog BDP-a u 2000, odnosno 2019). Visoka trgovinska otvorenost omogućila je EU da slobodno uvozi robu i usluge koje joj nedostaju (od sirovina do naprednih tehnologija), istovremeno izvozeći proizvode gde je specijalizovana, posebno na rastuća tržišta Azije.

Ipak, i pored rasta trgovinske otvorenosti, usled povećanja značaja Kine i drugih zemalja u razvoju, došlo je do pada udela EU u svetskoj trgovini robom u periodu 2000-2022. za tri procentna poena. Globalno učešće EU u trgovini uslugama nije se bitnije promenilo od 2008. do 2022, odnosno došlo je minimalnog smanjenja od jednog procentnog poena u tom razdoblju (videti Grafikon 1).

Grafikon 1. Udeli i promene udela tri najveće svetske ekonomije u svetskoj trgovini robama i uslugama od 2000. (2008) do 2022.

Share in world trade in goods and services

% of global trade, excluding intra-EU trade



Note: The data refers to goods trade (lhs) and services trade (rhs), excluding intra-EU. The global total is the net of intra-EU trade.

Source: European Commission (JRC). Based on WTO.

Izvor: European Commission (2024, 10).

Nakon završetka Hladnog rata i posledične normalizacije odnosa sa Rusijom, EU je dobrim delom zadovoljila tražnju za uvoznom energijom na najefikasniji način, nabavkom istog iz cevovoda.³ Dodatno, era geopolitičke stabilnosti pod američkom hegemonijom omogućila je EU da iskoristi “dividendu mira”, odnosno da nižom potrošnjom na odbranu oslobodi fiskalni prostor za druge namene.

Tri decenije nakon pada Berlinskog zida su bile zaista dobre za Evropu, posebno ako ih uporedimo sa sadašnjošću. Naime, multilateralni trgovinski poredak je u dubokoj krizi i era brzog rasta svetske trgovine je prošla⁴. Relativno jeftina ruska energija je od 2022. praktično prestala da ide ka EU, uz ogromne troškove za uniju (Nikolić, 2022). Naime, EU je izgubila više od godinu dana rasta BDP-a, budući da je preusmerila ogromne fiskalne resurse na energetske subvencije i izgradnju nove infrastrukture za uvoz tečnog prirodnog gasa (European Commission, 2024, 7-9). S tim povezano, geopolitičko okruženje se značajno pogoršalo zbog rata u Ukrajini, sve lošijih odnosa SAD i Kine i rastuće nestabilnosti u Africi, koja je izvor mnogih roba koje su kritične za svetsku ekonomiju. Dolazak republikanske administracije u Vašington od januara 2025. mogao bi doneti i razlike u dinamici smanjivanja osnovnih kamatnih stopa od strane FED-a u odnosu na Evropsku centralnu banku. S tim povezano, studije ukazuju da divergentne monetarne politike dve najveće globalne ekonomije mogu da utiču na depresijaciju evra, uz posledice na transatlansku trgovinu (Kovačević, 2016, 38-41).

IZVEŠTAJ MARIJA DRAGIJA

Izveštaj koji je Mario Dragi prezentovao u Briselu 9.9.2024. godine: “The future of European competitiveness” (“Budućnost evropske konkurentnosti”), upozorava da se EU suočava sa trajnim sporim ekonomskim rastom – koji bi na kraju mogao da ugrozi prosperitet i socijalno blagostanje Evropljana (Draghi, 2024). Najvažniji pokretač dugoročnog privrednog rasta je produktivnost i njeno usporavanje je glavni uzrok spore dinamike privredne aktivnosti u EU. Naime, EU već decenijama ima znatno nižu produktivnost od američke - ekonomije s kojom ima smisla porediti se, budući da je npr. očekivano da privrede na nižem nivou razvoja ostvaruju više stope rasta i produktivnosti i BDP-a. Produktivnost rada u EU sa 22% američkog nivoa 1945. podigla na čak 95% 1995, taj rast je potom usporen, te je EU trenutno nešto ispod 80% nivoa američke produktivnosti rada (European Commission, 2024, 7-19).

Ključni pokretač rastućeg jaza u produktivnosti između EU i SAD je digitalna tehnologija. Glavni razlog zašto se produktivnost u SAD brže rasla od one u EU od sredine 1990-ih bio je neuspeh Evrope da iskoristi prvu digitalnu revoluciju povezanu s pojavom interneta – kako u smislu generisanja novih tehnoloških kompanija tako i pozitivnog efekta digitalne tehnologije na ukupnu ekonomiju.⁵ Problem je što EU zaostaje u revolucionarnim digitalnim tehnologijama, koje će pokretati rast u

³ EU je čak 45% potreba za uvozom prirodnog gasa 2021. realizovala preko Rusije.

⁴ MMF predviđa rast obima svetske trgovine od 3,2% srednjoročno, što je znatno sporiji tempo od godišnjeg proseka od 4,9% 2000-19.

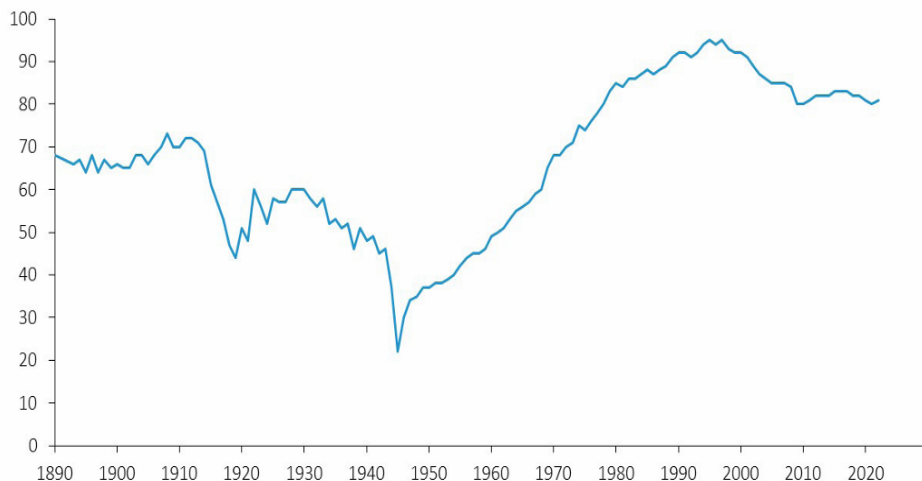
⁵ Ako izuzmemo tehnološki sektor, rast produktivnosti u EU u proteklih dvadeset godina bio bi uglavnom jednak sa SAD.

budućnosti. Naime, oko 70% osnovnih modela veštačke inteligencije (AI) razvijeno je u SAD od 2017. Kvantno računarstvo bi trebalo da bude sledeća velika inovacija, ali od deset najvećih tehnoloških kompanija u tom domenu nijedna nije sa sedištem u EU (European Commission, 2024, 19-20).

Grafikon 2. Trend evropske produktivnosti rada u odnosu na američku 1890-2022.

EU versus US labour productivity 1890-2022

Index (US=100)



Izvor: European Commission (2024, 19).

U korenu slabe pozicije Evrope u digitalnoj tehnologiji je statična industrijska struktura koja proizvodi začarani krug niskih investicija i niske inovativnosti. Nedostatak industrijske dinamike u Evropi počinje sa preprekama u procesu od inovacije do komercijalizacije. Podrška javnog sektora za istraživanje i inovacije je neefikasna zbog nedostatka fokusa na revolucionarne inovacije i fragmentiranog obima finansiranja, ograničavajući potencijal korporacija iz EU da dostigne ekonomiju u visoko-rizičnim revolucionarnim tehnologijama. Kao rezultat toga, mnoge inovativne kompanije na kraju traže finansiranje na američkom tržištu kapitala i vide širenje na tržištu SAD kao isplativiju opciju od suočavanja sa fragmentiranim tržištima EU.

Konačno, EU zaostaje u obezbeđivanju najsavremenije infrastrukture neophodne da bi se omogućila digitalizacija privrede. Ovo uprkos tome EU ima jaku poziciju u fundamentalnim istraživanjima i patentiranju.⁶ Iako se EU u proseku može pohvaliti jakim univerzitetskim sistemom, Evropa nema dovoljno univerziteta i istraživačkih institucija na samom svetskom vrhu.⁷

⁶ EU je 2021. učestvovala sa 17% globalnih prijava patenata, u odnosu na 21% za SAD i 25% za Kinu.

⁷ Koristeći obim publikacija u vrhunskim akademskim naučnim časopisima kao indikativni pokazatelj, EU ima samo tri istraživačke institucije koje su rangirane među 50 najboljih na svetu, dok SAD imaju 21, a Kina 15.

Posebna vrsta problema je komercijalizacija fundamentalnih istraživanja, budući da se samo jedna trećina patentiranih izuma registrovanih od strane evropskih univerziteta ili istraživačkih institucija komercijalno eksploatiše. Ključni razlog za ovaj neuspeh je taj što su istraživači u Evropi slabije integrisani u “klastere” inovacija (mreže univerziteta, novo-osnovanih preduzeća, velikih kompanija). Dodatno, fiskalni rashodi na istraživanje i inovacije u Evropi nemaju zadovoljavajući obim i nisu dovoljno fokusirani na revolucionarne inovacije. Problem je i nedostatak koordinacije unutar EU, koji utiče na širi eko-sistem inovacija. Naime, većina država članica ne može da postigne neophodnu ‘ekonomiju obima’ za održavanje istraživačke i tehnološke infrastructure na visokom nivou, što zauzvrat ograničava kapacitete za istraživanje i inovacije. Nasuprot tome, primeri CERN-a pokazuju važnost koordinacije prilikom razvoja velikih infrastrukturnih projekata u ‘R&D’ (Research and Development) domenu.

Situaciju dodatno otežava to što Evropa ulazi u prvi period u modernoj istoriji u kojem rast BDP-a neće biti podržan neto rastom radne snage. Naime, predviđa se da će se do 2040. radna snaga u EU prosečno smanjivati za blizu dva miliona radnika svake godine (dok bi odnos zaposlenih i penzionera mogao opasti sa oko 3:1 na 2:1).⁸ Ovaj trend je u suprotnosti sa SAD, za čije se stanovništvo očekuje da će nastaviti da raste tokom ove i naredne decenije, iako sporim tempom (European Commission, 2024, 22).

EU je nekonkurentna i zbog relativno visokog nivoa cena energije i energetska kriza je značajno pogoršala situaciju. Naime, maloprodajne cene električne energije, posebno za industrijske sektore, su u 2024. dva do tri puta veće u SAD i Kini (istorijski gledano, maloprodajne cene električne energije u EU bile su do 80% više od onih u SAD, dok su se kretale na istom nivou kao u Kini). Maloprodajne i veleprodajne cene gasa su tokom 2024. između tri do pet puta više od cena u SAD, dok su, istorijski gledano, bile dva do tri puta više. U 2023. ukupna plaćanja EU za uvezena fosilna goriva (ugalj, gas i nafta) iznosila su 390 milijardi evra, što je za 90% više od istorijskog proseka 2017-2021, prvenstveno zbog viših cena, pošto je obim u proseku bio veći samo za 7%. Problem nisu samo visoke cene, već i njihova izražena volatilnost i nepredvidivost, od kraja 2019, odnosno od početka 2022. To stvara neizvesnost, povećava cenu energetske tranzicije (zbog potrebnog hedžinga) i negativno se odražava na odluke o investiranju u elektroenergetski sektor. Visoke cene energije negativno utiču na ukupne investicije. U 2023, predstavnici oko 60% evropskih kompanija su u anketama konstatovali da su cene energije glavna prepreka investicijama — 20 procentnih poena više nego što je slučaj kod američkih firmi (European Commission, 2024b, 5-7).

Pored ostalog, u studiji Marija Dragija se potencira da je odbrambena industrija EU previše fragmentirana da bi zadovoljila potražnju za kapacitetima i inovacijama generisanim usled rata u Ukrajini. S tim povezano, suočene sa kratkoročnim potrebama, države članice EU sve više troše svoja sredstva na nabavke van EU umesto da ulažu u evropsku odbrambenu industriju. Naglašava se da je propuštena

⁸ Rast radno sposobnog stanovništva je usporen od 1990-ih i počeo je da opada od 2010. (to je posledica pada nataliteta, a pozitivne migracije ne uspevaju da neutrališu taj negativni efekat).

šansa da se udruže resursi i konsoliduje odbrambena tehnološka i industrijska baza. Da bi se prevazišle strukturalne slabosti, Dragi se zalaže za primenu strategije evropske odbrambene industrije i programa evropske odbrambene industrije, objavljenih u martu 2024. Dugoročno, on poziva na prekograničnu integraciju odbrambene industrije radi kreiranja ekonomije obima, standardizacije i inter-operabilnosti. Da bi se obezbedilo više sredstava za sektor odbrane, preporučuje se ukidanje ograničenja postavljenih od strane Evropske investicione banke i taksonomije EU.⁹

GLAVNE PREPORUKE IZ IZVEŠTAJA MARIJA DRAGIJA

Ekspertski tim okupljen oko Marija Dragija preporučuje sektorsku (energetika, farmacija, veštačka inteligencija, transport) i horizontalnu (inovacije, veštine, upravljanje) politiku kako bi se osiguralo da EU ostane konkurentna u ‘trci budućnosti’ sa SAD i Kinom. Ukupna strategija zahteva hitne, masovne, konkretne, zajedničke napore zemalja EU, uključujući ogromna finansijska ulaganja. Naime, procenjuje se da su uniji potrebne javne i privatne investicije od 750-800 milijardi evra godišnje (oko 4,4% ukupnog BDP-a EU) da bi se podstaklo povećanje produktivnosti i ekonomskog rasta. S tim povezana veća integracija tržišta kapitala je, svakako, način i da se relativno visoka štednja domaćinstava kanališe u produktivne investicije. Međutim, sama mobilizacija privatnog kapitala izvesno neće biti dovoljna da zadovolji ovu finansijsku potrebu (“jačanje integrisanosti tržišta kapitala EU bilo bi samo kap u moru”). Stoga, izdavanje zajedničkog duga, zasnovano na iskustvu ‘Next Generation EU recovery instrument’, predstavlja obavezan sledeći korak. Zajednički dužnički instrumenti (evro-obveznice) bi se koristili za finansiranje zajedničkih investicionih projekata kojima bi se dodatno povećala konkurentnost i bezbednost EU (Hasdenteufel, Iller & Wetzig, 2024).

Dragijeva strategija se ne svodi samo na novac. On se takođe zalaže za novi pristup prema saradnji na nivou unije i to kroz koordinaciju politika, smanjenje birokratije i bolje poštovanje principa supsidijarnosti kako bi EU ostala fokusirana na oblasti u kojima generiše najveću dodatnu vrednost. Pored ostalog, autori analize pozivaju na reformu zakona o konkurenciji kako bi se olakšala spajanja evropskih korporacija.

U studiji se potenciraju tri načina “da se ponovo pokrene rast”: zatvaranje jaza u inovacijama sa SAD i Kinom u ključnim tehnologijama; iskorištavanje prilika iz tekućeg globalnog procesa dekarbonizacije; i sprečavanje da evropski lanci snabdevanja budu pod ‘geopolitičkim pritiskom’, koja bi mogla da učini EU ‘ranjivom’. Ovde je bazično reč o novoj evropskoj industrijskoj politici, koja kombinuje trgovinsku politiku sa politikom konkurencije i koja pokriva širok spektar industrijskih sektora od automobilske industrije i računarstva do farmacije i odbrane.

⁹ Inače, ekspertski tim koji je predvodio Mario Dragi pretpostavlja da bi oko polovina potrebnog ubrzanja rasta BDP-a unije mogla da se obezbedi boljom imigracionom politikom (kojom bi se nadomestio manjak adekvatnih profila radne snage), dok bi preostali deo potrebnog ubrzanja privrednog rasta mogao bi biti generisan rešavanjem problema koji proizilaze iz fragmentacije tržišta energije, tehnologije i kapitala na nivou EU (Financial Times, 2024).

Dragi prepoznaje problem trenutno previše fragmentirane industrijske politike (kako po državama članicama, tako i unutar samih institucija EU).

U izveštaju se potencira da bi povećano oslanjanje na Kinu moglo da bude način za brže i jeftinije ispunjavanje evropskih ciljeva dekarbonizacije. Međutim, kineske kompanije, koje su obilno državno subvencionisane, predstavljaju “pretnju” za čistu tehnologiju i automobilsku industriju unije. Ovde je posebno važno napomenuti da je, i pored svega, EU još uvek lider u inovacijama u oblastima čiste tehnologije (poput vetra i goriva sa niskim sadržajem ugljenika), te da bi kineska konkurencija mogla i to da dovede u pitanje (Hasdenteufel, Iller & Wetzig, 2024).

“MNOGO VIŠE OD TRŽIŠTA”

U ekspertizi nekadašnjeg premijera Italije, Enrika Lete: “Much more than a market” - ‘Mnogo više od tržišta’ (Letta, 2024), fokus je na daljoj integraciju evropskog tržišta, čija je fragmentacija najizraženija u oblastima poput energetike, finansija i elektronske komunikacije.¹⁰ Naime, većina članica unije se do sada opirala da se ovih sektori integrišu u zajedničko tržište jer ih percipiraju kao strateške. Frapantno je da prelazak granica između članica EU redukuje robnu trgovinu među istim za čak šest puta.

Leta posebnu pažnju posvećuje javnom mnjenju, tj. podršci građana širom unije, bez čijeg angažmana reforme nisu izvodive. Važan deo studije su i predložene mere za poboljšanje sistema javnih nabavki u okviru unije. Naime, konkurencija za ugovore koji se tiču javnih nabavki se smanjila u periodu 2011-2021.¹¹ Dodatni problem je da, uobičajena praksa po kojoj se cenovno najpovoljnija ponuda prihvata, inhibira razvoj strateških lokalnih lanaca snabdevanja i negativno utiče na kvalitet usluge. Iako je bez sveobuhvatne integracije evropskog tržišta, teško napraviti značajniji pomak na snažnijem podizanju potencijala javnih nabavki, preporučene reforme poput manje složenih procedura, te predložene mere kojima bi se podiglo učešće malih i srednjih preduzeća u procesu javnih nabavki, ohrabruju.

“Memo to the European Union leadership 2024” (Poitiers et al., 2024), urađen od strane eksperata think-tank-a Bruegel, fokusira se na benefitima od jačanja jedinstvenog evropskog tržišta u sektoru energetike, kao i na prednostima buduće bankarske unije EU i jedinstvenog evropskog tržišta kapitala (ali i usluga i rada).

Prepoznaje se važnost inovacija i posredno kapitalnih investicija za podizanje produktivnosti. Dodatno, poziva se na višestruko veći budžet EU, iz koga se bi se finansirao lavovski deo kapitalnih investicija i, povezano s tim, “European Green Deal”. Za Srbiju je od posebnog značaja što studija Bruegela poziva na proširenje unije.

Eksperti Bruegela, takođe, smatraju da Brisel mora dati veći značaj nacionalnoj i ekonomskoj bezbednosti (pre svega misleći na odnose sa Pekingom). Ovde treba

¹⁰ Tako postoji donekle paradoksalna situacija da je trgovina digitalnim uslugama između EU i SAD veća od one u okviru EU.

¹¹ Trajanje dodele ugovora značajno povećalo: sa prosečnih 62,5 dana u 2011. na 96,4 dana u 2021.

pomenuti da se evropska zavisnost od uvoza iz Kine od 2013. do 2023, i pored aktivne politike na diversifikaciji uvoza, povećala (Lovely and Yan, 2024). Naime, ‘na udaru’ je evropska prerađivačka industrija, a posebno auto-sektor. Podizanje carina na maksimalno 46,3% od kraja 2024. za neke kineske proizvođače automobila neće biti dovoljno da se bitnije redukuje uvoz električnih vozila iz te zemlje (Fix and Crebo-Rediker, 2024).

POLITIČKE BARIJERE REFORMAMA

Alarmantne procene iz sva tri izveštaja nisu nove i široko su prepoznate kao tačne. Novo je podizanje političke svesti o problemu i praktičan poziv na aktivnije delovanje.

Izveštaj Dragija će, zajedno sa studijom Enrika Lete o budućnosti jedinstvenog tržišta, te ekspertskom analizom Bruegela, nesumnjivo oblikovati sledeći dnevni red Evropske komisije. Očekuje se da će se preporuke iz analiza pojaviti u ‘pismima’ koja će biti poslata novo-imenovanim komesarima. Jasno je da predsednica Evropske komisije Ursula fon der Lajen, koja je naručila izveštaj, namerava da iskoristi neospornu reputaciju autora kako bi ojačala svoje buduće političke prioritete.

Potencijalno najreperkutivniji deo pomenutih studija je Dragijeva preporuka da se predloženi projekti ‘podrže’ ogromnom finansijskom injekcijom (od dodatnih 750-800 milijardi evra godišnje u privatnim i javnim investicijama). Ako bi se to desilo, nema sumnje da bi to ubrzalo rast evropske ekonomije.

Međutim, tako nešto se trenutno ne čini realnim. Naime, dijagnoza je prvi korak, ali nije garancija da će se pronaći lek. Istina, oštri šokovi u protekle dve decenije, poput finansijske krize i Kovida, konačno su naveli vlade da ostave po strani svoje parohijske interese i pokrenu reforme. Međutim, u ovom političkom pejzažu neće biti lako reformisati zakonodavne procedure EU, usvojiti više zajedničkog zaduživanja, ili uvesti dodatne poreze na nivou EU (Martuscelli, 2024). Naime, iako su studije, posebno Dragijev izveštaj, dobile pozitivnu podršku različitih političkih grupa u Evropskom parlamentu, teško je verovati da će predložene preporuke biti implementirane. Problem je da se prelazi previše ‘crvenih linija’ odjednom da bi ga vladajuće političke elite podržale bez velikog rizika od gubitka poverenja glasača. Npr. Dragijev pritisak za izdavanje novog duga, tradicionalno je neprihvatljiv za Nemačku i Holandiju (nije čudno što se odmah oglasio nemački ministar finansija odbacujući ideju). Više “sopstvenih resursa” za finansiranje budžeta EU takođe ostaje veoma kontroverzno, bez obzira na politički pejzaž – kao i reforma energetskog tržišta odvajanjem cena obnovljivih izvora od fosilnih goriva. Stari projekat za završetak unije tržišta kapitala (takođe oživljen Izveštajem Enrika Lete) i dalje blokiraju male države članice, dok će predlog o glasanju kvalifikovanom većinom biti još teže usvojiti. Naime, EU se ne suočava samo sa loše dizajniranim finansijskim tržištima i preskupom energijom, njena sve polarizovanija politika čini dogovor o bilo čemu frustrirajućim i bolnim. Ukratko, Evropa je manja od zbira njenih delova.

Konkretan signal o tome koliko su citirane studije ozbiljno shvaćene doći u 2025. tokom pregovora o sledećem višegodišnjem finansijskom okviru, koji oblikuje budžet EU za period 2028-2034. Veličina budžeta, njegovi resursi i dubina

reorganizacije njegovih glavnih rashoda pokazaće da li su citirane analize uspele da EU učini ambicioznijom. Von der Lajen je već nagovestila da planira da povećá nacionalne doprinose i sopstvene resurse (dodatno, potpuna reorganizacija poljoprivrednih i kohezionih subvencija stvorila bi prostor za druga sredstva EU koja su više usmerena na inovacije i veštine). Ipak, još jedno izdavanje evro-obveznica verovatno bi postalo prihvatljivo samo u slučaju novog ekonomskog šoka. Realističnijom se čini solucija u kojoj se mnoge od 170 preporuka iz Dragijeveg izveštaja koje se odnose na brojne sektore usvajaju. Na kraju, kako se u studiji Dragija i s pravom ističe, one zemlje koje su najspremnije da unaprede svoju saradnju u određenim oblastima mogu to učiniti i ne čekajući da sve članice unije slože, i po cenu delovanja van institucionalnog okvira EU (Maillard, 2024).

PREDMET ANALIZE: RAZLIČITI SCENARIJI DINAMIKE BDP-A EU, SAD I KINE

Koristeći bazu podataka MMF, izračunali smo prosečne diskretne stope rasta BDP-a EU počevši od formalnog osnivanja unije 1993. Na osnovu iste baze podataka došli smo i do dinamike relativnog udela EU u globalnom BDP-u. Iste pokazatelje izračunali smo i za preostale dve najveće svetske ekonomije: američku i kinesku. Potom smo uradili projekcije budućeg kretanja BDP-a EU, baznog koji je prognoza MMF-a (za EU, SAD i Kinu), kao i poželjnog koji je dat u studiji Budućnost evropske kompetitivnosti Marija Dragija. Pošli smo od pretpostavke o ubrzanju rasta BDP-a EU na 2,5% prosečno godišnje, te projekcije MMF-a o dinamici BDP-a SAD i Kine ‘produžili’ i na period 2029-2038, zadržavajući prognoziranu (nominalnu i realnu) stopu rasta za obe ekonomije iz poslednje godine pomenute projekcije (2029).

Treba napomenuti da je scenario sa ubravanjem rasta BDP unije na 2,5%, sa tek 1,48% koliko je iznosio u razdoblju 2000-2024. (ili 1,79% 1993-2024) optimističan i da će prevashodno zavisiti od mogućnosti EU da podigne nivo fiksnih investicija i, posledično, produktivnosti. U analizi ekspertskeg tima koji je predvodio Dragi se prepoznaje ključna važnost investicija, odnosno potreba da se njihov udeo u BDP-u podigne za oko pet procentnih poena – sa trenutnih oko 22% na 27% BDP-a EU (i to posle višedecenijskog pada). To je, očekivano, takođe optimistična projekcija, budući da je takav nivo investicija u BDP-u poslednji put viđen 1960-ih i 1970-ih (za poređenje, dodatne investicije obuhvaćene Maršalovim planom između 1948. i 1951. iznosile su tek oko 1-2% BDP-a godišnje). Dragi uviđa da to neće biti moguće bez zajedničkog finansiranja kapitalnih investicija (preko evro-obveznica ali i kroz rast fiskalnih prihoda, te rashoda, na nivou unije). S tim usko povezano bilo bi i ubrzanje rasta produktivnosti privrede EU (inače, ako bi EU zadržala prosečnu stopu rasta produktivnosti rada od 2015. od 0,7%, to bi bilo tek dovoljno da BDP ostane konstantan do 2050).

Za početak, dajemo pregled tendencija udela tri najveće svetske privrede u svetskoj ekonomiji od 1993. do 2024, sa MMF-om projekcijom za 2029. Za potrebe ovog rada, izračunali smo učešća BDP-ova po tržišnim cenama, kao i po BDP-ovima po paritetu kupovne moći (Purchasing Power Parity), za EU, SAD i Kinu. Na osnovu podataka iz Tabele 1. vidljiv je trend praktično konstantnog relativnog pada ekonomije EU u globalnom BDP-u i globalnom BDP-u po kupovnoj moći od 1993. do 2024, kao i

nastavak iste tendencije po aktuelnim projekcijama MMF-a za 2029. Posmatrajući udele američke privrede u svetskom BDP-u u istom periodu, može se uočiti jačanje relativne pozicije te ekonomije u odnosu na evropsku. Rast udela Kine u svetskom BDP-u, koja je u istom periodu ostvarila impresivne ekonomske rezultate, je očekivano veoma snažan.

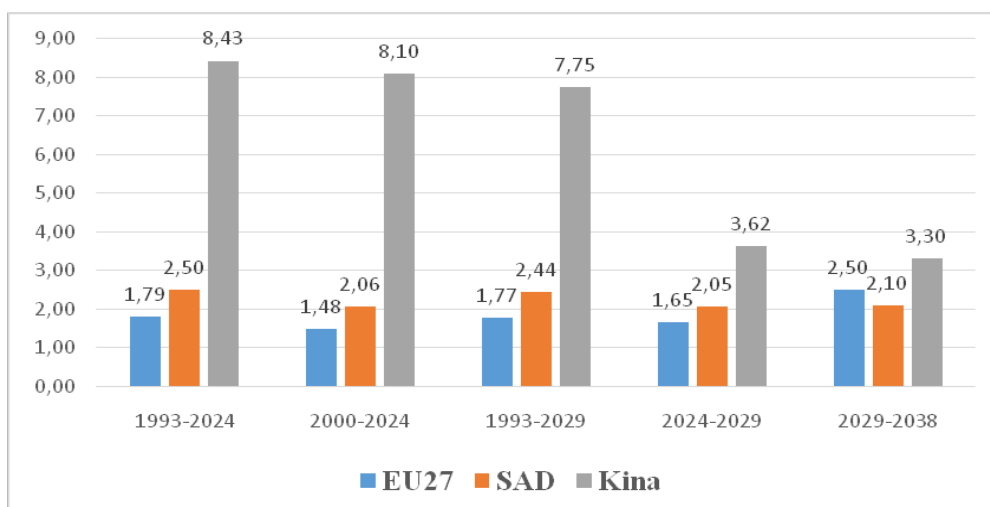
Tabela 1. Udeo tri vodeće ekonomije sveta u globalnom BDP-u i globalnom BDP-u po kupovnoj moći 1993-2029.

	1993	2000	2008	2016	2024e	2029p
udeo EU27 u svetskom BDP	25,6	21,3	25,4	18,2	17,3	16,2
udeo SAD u svetskom BDP	26,3	30,1	23,0	24,6	26,3	25,1
udeo Kine u svetskom BDP	2,4	3,5	7,1	14,7	16,9	17,9
udeo EU27 u svetskom BDP po kupovnoj moći	20,8	20,1	17,3	15,5	14,2	13,2
udeo SAD u svetskom BDP po kupovnoj moći	19,7	20,2	17,4	16,1	15,5	14,7
udeo Kine u svetskom BDP po kupovnoj moći	4,9	7,2	11,8	16,1	19,0	19,5

Izvor: Proračuni autora na osnovu baze podataka IMF (2024).

Kod obračuna diskretnih stopa rasta za tri najveće globalne privrede, kako smo već pomenuli, pošli smo prilično realistične pretpostavke da se održe nominalne stope rasta globalnog BDP-a, kao i BDP-a Amerike i Kine iz 2029, poslednje godine iz projekcije MMF-a (IMF, 2024). Dodatna pretpostavka, usko povezana sa onom iz studije Dragija, je da EU već u 2027. podigne stopu rasta na 2%, 2028. na 2,25%, te 2029. na 2,5%. Tako uvećan rast BDP zadržao bi se do 2038. (inače, za 2024. uzete su MMF-ove procene o rastu BDP-a).

Grafikon 3. Stope rasta BDP-a tri vodeće ekonomije sveta



Izvor: Proračuni autora na osnovu baze podataka MMF (IMF, 2024) i projekcije za period 2029-2038.

Kao što je vidljivo na Grafikonu 3, u razdoblju 2000-2024. prosečna diskretna stopa rasta evropske privrede iznosila je tek 1,48%, što je znatno sporije od američke i posebno kineske ekonomije (koje su u istom razdoblju rasle 2,06%, odnosno 8,1%). Ako se obuhvat proširi na još sedam godina, situacija izgleda nešto bolje za EU (prosečni rast BDP-a članica EU od 1993. do 2024. iznosi 1,79%, što je ipak znatno niže od američkih 2,5% u istom razdoblju).

Potom smo izračunali udele evropske, američke i kineske privrede u svetskoj ekonomiji pod pretpostavkom veoma optimističnog scenarija za EU o obrzavanju rasta njenog BDP-a na 2,5%. Dakle, sa eventualnim ostvarenjem Dragijevog cilja o dinamiziranju evropskog rasta, EU bi preokrenula trend opadanja svog udela u američkom BDP-u, dok bi se opadanje učešće evropskog BDP-a u kineskom i globalnom BDP-u usporilo. Ovaj, za EU optimistični scenario, došao bi posle decenija relativno sporog ekonomskog rasta. Naime, brz rast EU, uz realističnu pretpostavku o prosečnoj stopi rasta američkog BDP-a koja bi ostala na nivou iz 2029. od 2,1% (što je skoro identično prosečnoj stopi rasta iz perioda 2024-2029. od 2,05%), doveo bi do toga da se trend zaostajanja EU preokrene.

S druge strane, brže stope rasta svetske privrede (3,1%), uslovile bi relativno opadanje EU na globalnom nivou. Očekivano, projektovana stopa rasta za Kinu od 3,3% (uzeli smo stopu rasta iz 2029.) je značajno viša i od one koju bi mogla da ostvari EU u optimističnom scenariju, što bi impliciralo nastavak trenda relativnog rasta privrede Kine u odnosu na evropsku. Inače, da bi izračunali tendencije nominalnog BDP-a EU, pošli smo od pretpostavke o prosečnoj godišnjoj inflaciji od 1,8%, koja bi bila identična onoj koju je projektovao MMF za razdoblje 2025-2029.

Eventualni prirast globalnog BDP-a po osnovu prosečnog godišnjeg povećanja BDP-a EU od 0,8-0,9% nismo ukalkulisali, iako bi on mogao iznositi oko 0,14%. Naime, radi se o marginalnoj veličini koja praktično ne utiče na udele tri najveće svetske ekonomije u globalnom BDP, dok s druge strane nije potpuno izvesno da se porast BDP EU ne bi negativno odrazio na ekonomije sa kojima je privreda EU u interakciji.

Tabela 2. Udeo tri vodeće ekonomije sveta u globalnom BDP-u 2025-2038.

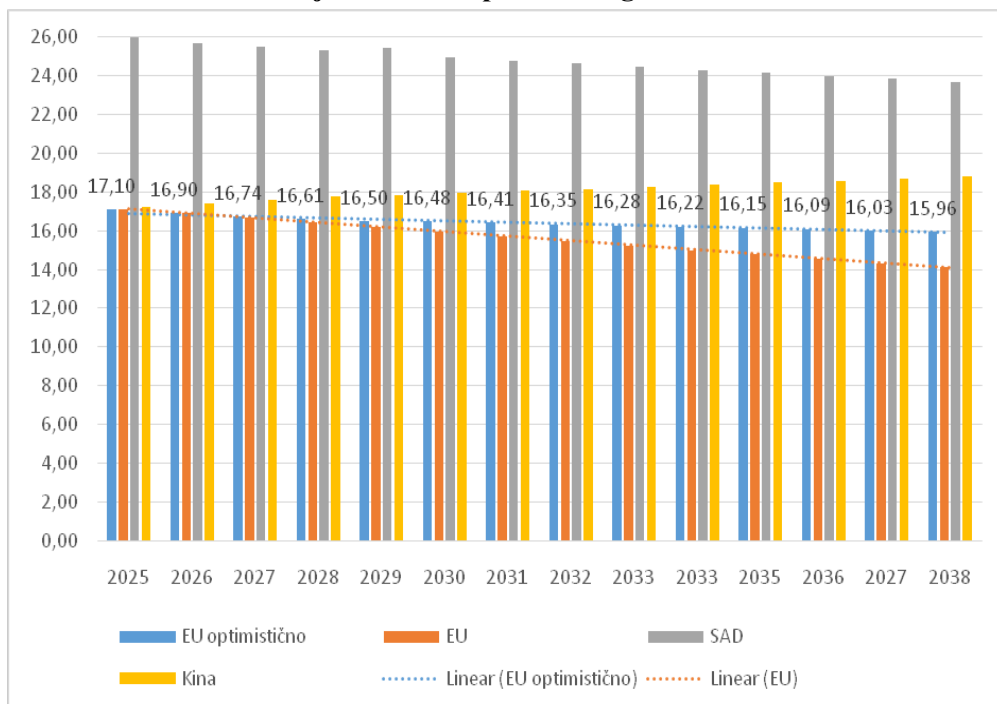
	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2033	2035	2036	2027	2038
EU opt.	17,10	16,90	16,74	16,61	16,50	16,48	16,41	16,35	16,28	16,22	16,15	16,09	16,03	15,96
EU	17,14	16,91	16,67	16,42	16,18	15,94	15,70	15,46	15,23	15,00	14,78	14,55	14,34	14,12
SAD	25,99	25,72	25,51	25,30	25,44	24,97	24,81	24,64	24,48	24,32	24,16	24,00	23,84	23,69
Kina	17,23	17,44	17,61	17,76	17,87	17,97	18,07	18,17	18,28	18,38	18,49	18,59	18,70	18,80

Izvor: Izračunato na osnovu proračuna i projekcija autora na osnovu baze podataka IMF (2024)

Dakle, iz Tabele 2. i Grafikona 4. vidljivo je da tendencija pada udela evropske ekonomije u svetskoj, u slučaju optimističnog scenarija sa stopom rasta u EU od 2,5%, veoma spora. Treba dodati da je ovakva dinamika i očekivana za visoko razvijene ekonomije (budući da manje razvijene privrede od evropske i američke – praktično sve ostale – prirodno brže rastu s niže baze). Međutim, u baznom scenariju koji podrazumeva rast BDP-a EU u skladu sa projekcijama MMF-a do 2029, a potom zadržavanje stope rasta iz te godine do 2038, BDP Evropske unije bio opao na skromnih 14% svetskog (na to posredno ukazuje i ‘strmiji‘ linerani trend na grafiku),

što je skoro dva procentna poena manje nego u optimističnom scenariju. Inače, ovi nalazi su u skladu sa našom ranijom studijom (Nikolić, 2022, 23-27), u kojoj se ukazuje na praktičnu neizbežnost relativnog ekonomskog opadanja EU.

Grafikon 4. Udeo tri najveće svetske privrede u globalnom BDP-u 1993-2038.



Izvor: Izračunato na osnovu proračuna i projekcija autora na osnovu baze podataka IMF (2024)

BRŽIM RASTOM PROTIV POLITIČKE KRIZE?

Glavni prioritet EU je značajno ubrzavanje rasta BDP-a, koji bi u veoma optimističnom razvoju događaja trebalo da raste 2,5% godišnje. U slučaju nastavka ili pak pogoršanja trenutnog trenda BDP-a članica unije, postoje brojni rizici za održavanje postojećih socijalnih rashoda i samim tim relativnog životnog standarda građana EU. Naime, u okruženju istorijski visokih odnosa javnog duga prema BDP-u, potencijalno veće realne kamatne stope od one u poslednjoj deceniji i rastućim potrebama potrošnje za dekarbonizaciju, digitalizaciju i odbranu, relativno spor rast BDP-a mogao bi na kraju dovesti do toga da nivoi javnog duga postanu neodrživi i da brojne države članice unije budu primorana da smanjuju svoje fiskalne rashode na glavna socijalna davanja. Sve to bi moglo generisati bunt građana i političke krize, kako u državama članicama, tako i na nivou unije, u jednom od lošijih scenarija dovodeći i sam opstanak EU u pitanje.

Problem je da čak i usvajanje praktično svih preporuka iz pomenutih izveštaja verovatno neće biti dovoljno da se zaustavi pad relativne ekonomske težine EU, te da se preokrene pogoršanje njene demografije. Istina, to i nije nužno ultimativni cilj. Ono što Brisel može pokušati da ostvari - održavanje visokog nivoa standarda

evropskih građana u svetu u kome je povećana kompetitivnost drugih ekonomija postala nova realnost – čini se sasvim dovoljnim.

LITERATURA

- Draghi, M.** (2024, September 9). Mario Draghi outlines his plan to make Europe more competitive. *The Economist*. <https://archive.is/https://www.economist.com/by-invitation/2024/09/09/mario-draghi-outlines-his-plan-to-make-europe-more-competitive>
- European Commission** (2024). The future of European competitiveness (Part A) - A competitiveness strategy for Europe; September 2024. European commission. EU competitiveness: Looking ahead - European Commission (europa.eu)
- European Commission** (2024b). The future of European competitiveness (Part B) - In-depth analysis and recommendations, September 2024, European commission. EU competitiveness: Looking ahead - European Commission (europa.eu)
- Financial Times.** (2024, September 9). Europe won't achieve its growth aims without more integrated policymaking. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/932e0f4d-0379-4bbc-a7a6-7bd97fc17d9f>
- Fix, L. & Crebo-Rediker, H.** (2024). China's Double Threat to Europe: How Beijing's Support for Moscow and Quest for EV Dominance Undermine European Security. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/china/chinas-double-threat-europe>
- Hasdenteufel, M. & Iller, D., & Wetzig, S.** (2024, September 12). This is what it takes. *International Politics and Society*. <https://www.ips-journal.eu/topics/european-integration/this-is-what-it-takes-7769/>
- IMF** (2024). World Economic Outlook Database (April 2024 Edition). <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2024/April>
- Kovačević, R.** (2016). Efekti apresijacije dolara na privredu Evrozone, Japana i zemalja sa tržištem u nastajanju, *Finansije*, 1-6, 35 – 55.
- Letta, E.** (2024). Much more than a market – Speed, Security, Solidarity: Empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU Citizens. European commission (european-research), <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>
- Lovely, M. & Yan, J.** (2024, August 27). While the US and China decouple, the EU and China deepen trade dependencies, *Peterson Institute for International Economics*. <https://www.piie.com/blogs/realtime-economics/2024/while-us-and-china-decouple-eu-and-china-deepen-trade-dependencies>
- Maillard, S.** (2024, September 10). Mario Draghi's competitiveness report sets a political test for the EU. Chatham House– International Affairs Think Tank. <https://www.chathamhouse.org/2024/09/mario-draghis-eu-competitiveness-report-sets-political-test-eu>
- Martuscelli, C.** (2024, September 9). Mario Draghi's plan to fix a broken Europe already looks impossible. *Politico*, <https://www.politico.eu/article/mario-draghi-report-europe-finances-invest-energy-work/>
- Nikolčić, G.** (2022). Ekonomski aspekti rata u Ukrajini i zapadnih sankcija protiv Rusije. *Finansije*, 1-6, 1 – 32.
- Poitiers, N., Tagliapietra, S., Veugelers, R., & Zettelmeyer, J.** (2024, September 4). Memo to the commissioner responsible for the internal market. *Bruegel*, <https://www.bruegel.org/memo/memo-commissioner-responsible-internal-market>

ZAHVALNICA

Rad je napisan u okviru Programa istraživanja Instituta za evropske studije i Instituta društvenih nauka za 2025. koji podržava Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija.

SUKOB INTERESA

Autori izjavljuju da ne postoje finansijske, profesionalne ili lične veze koji bi mogle dovesti do pristrasnosti u rezultatima ili interpretaciji ovog istraživanja.

CAN THE EU'S RELATIVE ECONOMIC DECLINE BE STOPPED?

*Goran NIKOLIĆ
Jelena ZVEZDANOVIĆ LOBANOVA*

Abstract

Using the IMF database, we calculated the average discrete EU GDP growth rates starting from the formal establishment of the union in 1993. Based on the same database, we came to the dynamics of the EU's relative share in global GDP. We calculated the same indicators for the remaining two largest world economies: American and Chinese. Then we made projections of the future trend of the EU GDP, the base which is the forecast of the IMF, as well as the desired one given in the study *The Future of European Competitiveness* by Mario Draghi. We started from the assumption of an acceleration of EU GDP growth to 2.5% on average per year, and we 'extended' the IMF projections of the GDP dynamics of the USA and China to the period 2029-2038, keeping the forecasted (nominal and real) growth rate for both economies (from the last year of the aforementioned projection). Under these conditions, the EU would reverse the declining trend of its share in the US GDP, while the declining share of the European GDP in the Chinese and global GDP would slow down.

Keywords: *EU, GDP, growth, projection 2024-2038, productivity*

JEL: *E15, F17, F52, H74*